

Potravinová bezpečnosť SR

Mariana Dubravská*

Prešovská univerzita v Prešove

Katedra ekonomiky a ekonomie

Konštantinova ul. 16, 080 01 Prešov, Slovakia

mariana.dubravska@unipo.com

* corresponding author

Abstrakt:

Potravinársky priemysel predstavuje v ekonomike Slovenska veľmi dôležité odvetvie, ktoré priamo nadväzuje na poľnohospodársku prvovýrobu. Potravinová sebestačnosť je právo národov, komúnit a krajín, definovať ich vlastné poľnohospodárstvo, robotnícku triedu, rybolov, potravinárstvo a územnú politiku, ktoré sú ekologicky, sociálne, ekonomicky a kultúrne vhodné pre ich jedinečné podmienky. Cieľom príspevku je analyzovať vývoj stavu potravinovej sebestačnosti SR.

Kľúčové slová: Potravinová sebestačnosť, potravinársky priemysel, Slovenská republika

JEL klasifikácia: O27, Q17

Informácia: Predkladaný príspevok bol vypracovaný ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA 1/0082/19.

1. Úvod

Potravinársky priemysel predstavuje v ekonomike Slovenska veľmi dôležité odvetvie, ktoré priamo nadväzuje na poľnohospodársku prvovýrobu, generuje okrem základnej potravinárskej výroby aj služby, poskytuje pracovné miesta, má významný vplyv na rozvoj regiónov a zabezpečuje výživu obyvateľstva (Gondová 2014). Potravinársky priemysel je druhým najväčším odvetvím priemyslu, v ktorom sa spracovávajú prevažne poľnohospodárske suroviny na široký sortiment potravín, pochutín, nápojov a polotovarov. Má dávne tradície výroby, siahajúce do obdobia potravinárskych remesiel (mlynárstvo, mäsiarstvo, pekárenstvo, pivovarníctvo a i.) (Mišúňová, Mišún 2009, s.189).

Potravinová sebestačnosť je právo národov, komún a krajín, definovať ich vlastné poľnohospodárstvo, robotnícku triedu, rybolov, potravinárstvo a územnú politiku, ktoré sú ekologicky, sociálne, ekonomicky a kultúrne vhodné pre ich jedinečné podmienky. To znamená, že všetci ľudia majú právo na bezpečné, výživné a kultúrne primerané jedlo a prístup k prostriedkom určeným na výrobu potravín. (FAO 2002).

2. Základné teoretické východiská

Koncepty o potravinovej sebestačnosti majú tendenciu nezaoberať sa otázkami spotrebiteľov veľmi detailne, ale podporujú spotrebiteľov v produkcii bezpečných, zdravých a lokálnych potravín s ohľadom na kultúrne výhody (Beuchelt, Virchow 2012). V správe z európskeho fóra pre potravinovú suverenitu (Nyéleni 2013) sa uvádza, že potravinová sebestačnosť zdôrazňuje ekologicky vhodnú výrobu, distribúciu, spotrebu, sociálno-ekonomickú spravodlivosť a miestne potravinové systémy ako spôsob boja proti hladu, chudobe a ako spôsob vytvorenia trvalo udržateľnej potravinovej sebestačnosti pre všetkých. Potravinová suverenita zahŕňa právo a zodpovednosť poľnohospodárov, roľníkov, pastierov, rybárov, domácich obyvateľov a ľudí, ktorí bývajú na vidieku, definovať svoje vlastné potravinové systémy a hospodársky rozvoj, poľnohospodárstvo a sociálny rozvoj, politiku a kultúrne či tradičné hodnoty v regióne, ktoré riešia ich potravinovú potrebu (NAPE 2014). Potravinová sebestačnosť je hlavným pilierom potravinovej bezpečnosti. Potravinová bezpečnosť štátu je stav, v ktorom sú zabezpečené výroba, obchod, preprava a skladovanie potravín v druhoch a množstvách, ktoré zabezpečujú plynulú zásobovanie obyvateľstva (Kustrová 2013).

3. Metodológia

Cieľom príspevku je analyzovať vývoj stavu potravinovej sebestačnosti SR. V príspevku sú použité vedecko-poznávacie metódy, t.j. analýza problematiky, syntéza získaných informácií a dedukcia.

4. Výsledky a diskusia

Predaj slovenských potravinárskych výrobkov na Slovensku

Podiel predaja potravinárskych výrobkov vyrobených na Slovensku sa v rokoch 2002 až 2012 postupne znížil zo 72,2 % až na 49,1 %.

Zoznam produktov vyrobených na Slovensku v obchodných reťazcoch bolo v roku 2018 podľa vykonaného monitoringu SPPK na úrovni 40,18 percenta. Komora zbierala údaje na pulkoch 54 predajní, ktoré patria obchodným reťazcom pôsobiacim na území Slovenska - Tesco, Lidl, Coop Jednota, Kaufland, Terno, Billa, CBA a Metro. SPPK v prieskume sledovala najdôležitejšie potravinárske komodity, napríklad podiel mlieka, mäsa, zeleniny a ovocia, mlynárskych výrobkov, cukru, atď.

Podiel zastúpenia slovenských potravín v obchodoch je roky nevyhovujúci. Ak vychádzame z našich každoročných prieskumov, tak má len veľmi mierne stúpajúcu tendenciu. Napríklad v roku 2014 ponúkali obchodné reťazce na pulkoch 38,87 percenta slovenských potravín, o tri roky neskôr sa ponuka mierne zvýšila na 40,11 percenta (Šolty 2019). Aktuálnych 40,18 percenta za rok 2018 len potvrdzuje, že Slovensko patrí medzi krajiny, kde domácu agropotravinársku produkciu na pulkoch obchodov valcuje zahraničný tovar. Mať z desiatich potravín v obchodoch

len štyri slovenského pôvodu je dlhodobou nevyhovujúci stav. Približne 60 % agropotravinárskych výrobkov, ktoré sa dovážajú zo zahraničia, by domáci poľnohospodári dokázali vyrobiť sami (Semančík 2017).

Slovensko má najnižšie zastúpenie domácich potravín na pultoch obchodov spomedzi krajín Višegrádskej štvorky. Obchodníci a potravinári združení v Potravinárskej komore Slovenska chcú situáciu zmeniť. Dohodli sa, že na základe spoločných aktivít zvýšia ponuku potravín vyrobených na Slovensku. Za nízky predaj (Nemec 2012) slovenských agropotravinárskych výrobkov na vnútornom trhu nemôže len diskriminačná spoločná poľnohospodárska politika (SPP) Európskej únie. Na svedomí to majú do istej miery aj samotné obchodné reťazce, ktoré znižovali podiel produktov domácich dodávateľov vo svojich maloobchodných prevádzkach. Prejavili sa aj dôsledky nižšej podpory poľnohospodárov v nových členských krajinách EÚ, vrátane Slovenska. Odrazilo sa to v prehĺbení vážnych problémov vyžadujúcich si riešenie. Situácia dospela do štádia potreby presadiť zmenu aktuálnych legislatívnych návrhov Európskej komisie na reformu SPP pre roky 2014-2020. Súčasný stav zjavne znevýhodňuje Slovensko na spoločnom trhu. V záujme objektívnosti je potrebné uviesť, že domáci tovar bol vytlačovaný z ponuky slovenského maloobchodu už pred vstupom SR do EÚ v období, keď sa u nás ešte neuplatňovala SPP. Na agresívne prístupy obchodných reťazcov doplatili a doplácajú najmä malí a strední výrobcovia potravín, ktorí nedokážu plniť predstavy maloobchodných reťazcov. Okrem požiadavky dodávok značného množstva tovaru, išlo aj o skryté poplatky a iné neúmerne podmienky, ktoré nemohla akceptovať väčšina menších dodávateľov. Narastal rovnako aj tlak maloobchodu na nízke ceny dodávaného potravinárskeho tovaru, ktorý pretrváva aj v súčasnosti. Prejavuje sa potreba uvedomovania si významu systematickej práce so spotrebiteľom. Jeho podcenenie v predvstupovom období i v prvých rokoch po vstupe Slovenska do EÚ rovnako prispelo k zníženiu predaja domácich potravín (Liesková, Dzuričková 2014).

Viacere zdroje uvádzajú nárast podielu predaja slovenských potravín. Pri hodnoteniach reálnosti nárastu predaja domácich potravín na vnútornom trhu SR je potrebné zvoliť triezvu optiku. Niektoré štatistiky totiž zahŕňajú predaj výrobkov od slovenských dodávateľov, ktoré však nemajú slovenský pôvod.

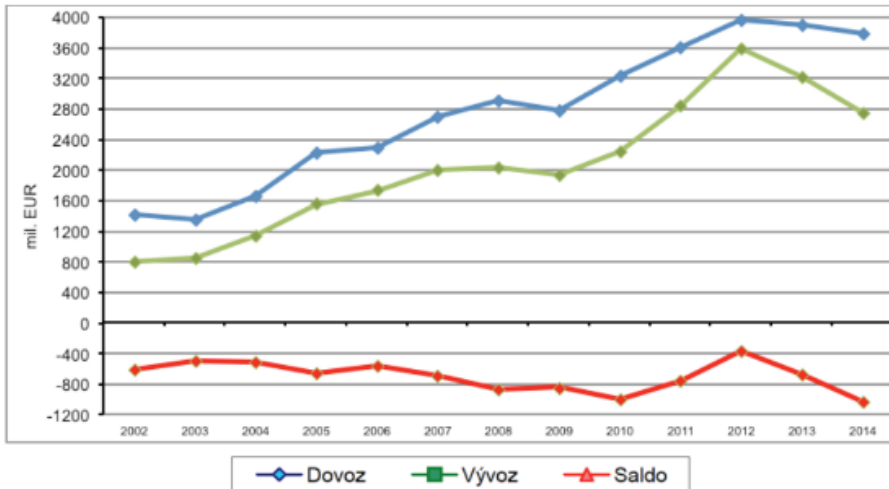
Potravinová sebestačnosť a potravinová bezpečnosť

Napriek problémom so sebestačnosťou potravín patrí Slovensko v celosvetovom porovnaní medzi kvalitatívne nadpriemerné. Bezpečnosť slovenských potravín je podľa rebríčka Global Food Security Index2 zostavovaného časopisom The Economist a analytikmi z The Economist Intelligence Unit (Kubovič, 2013) v celosvetovom porovnaní kvalitatívne nadpriemerná. Potraviny z vlastných zdrojov sú na Slovensku dostupné najťažšie z Vyšehradskej štvorky. V období hospodárskej krízy sa bežný zákazník častejšie prikloní k nákupu zahraničnej potraviny či už z dôvodu nižšej ceny, alebo atraktívnejšieho obalu, resp. intenzívnejšej marketingovej komunikácii. Často zaznieva oprávnená otázka týkajúca sa snáh o pochopenie slovenského spotrebiteľa. Napríklad, či slovenský zákazník je ochotný priplatiť si za obal, značku zahraničného produktu v domnieke, že má vyššiu kvalitu ako slovenský výrobok. Alebo či je slovenský zákazník dostatočne informovaný o kvalite slovenských potravín v porovnaní so zahraničnými. Rovnaká štúdia Global Food Security Index uvádza napríklad, že Rakúsko sa umiestnilo z hľadiska kvality a bezpečnosti potravín na 13. mieste spomedzi 107 štátov, teda o 24 priečok vyššie ako Slovensko. Na 37. priečku posunuli podľa vyjadrení pracovníkov Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR ekonomické podmienky a znížená potravinová sebestačnosť. Podľa vyjadrení odborníkov by sa tento stav mal zvrátiť za pomoci koncepcie rozvoja pôdohospodárstva do roku 2020. Na uvedené problémy reaguje aj iniciatíva Európskej komisie vypísaním výzvy Európa 2020, ktorá má za úlohu implementovať stratégiu zabezpečenia inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. Práve od tejto stratégie Európskej únie na najvyššej úrovni v rámci strategického riadiaceho procesu sa odvíjajú snahy preniesť iniciatívy aj na nižšie stupne riadenia v rámci nielen národnej ekonomiky SR, ale aj v rámci podnikateľských subjektov.

Potravinová sebestačnosť a zahraničný obchod

Hoci nízky podiel slovenských potravinárskych výrobkov v obchodoch v poslednom období stagnuje na necelých 40 percentách, zahraničný obchod s agropotravinárskymi výrobkami sa prepadá. Podľa údajov Štatistického úradu je saldo zahraničného obchodu s týmito výrobkami za desať mesiacov roka 2018 mínus 1,397 miliardy eur, čo je v medziročnom porovnaní prepád o 279,4 milióna eur, upozornili v utorok novinárov zástupcovia potravinárov.

Pokiaľ percento predaja slovenských výrobkov skonfrontujeme so saldom zahraničného obchodu, tak rok 2018 prelomí ďalší negatívny rekord. Možno očakávať, že výsledok celého roku bude za celý rok to bude viac ako mínus 1,5 miliardy eur.

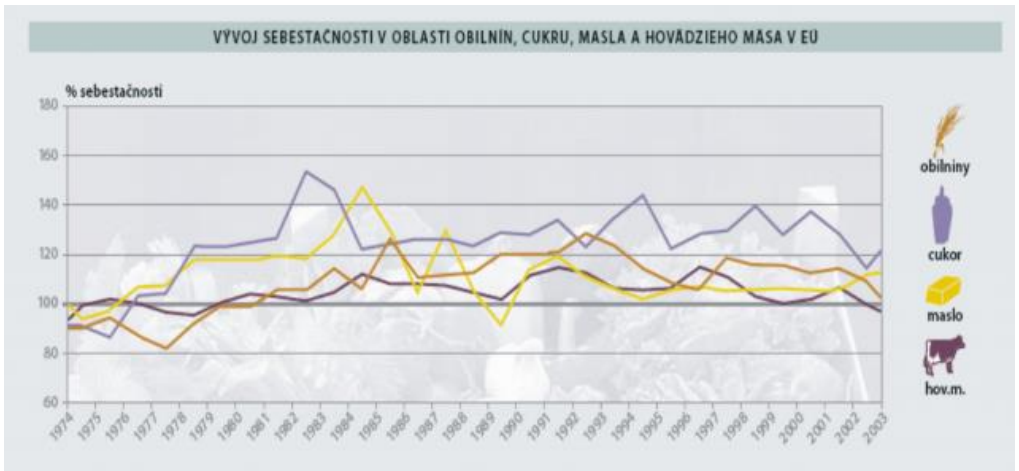
*Graf 1: Vývoj zahraničného obchodu s agrokomoditami SR
Zdroj: Klíček 2019*

Najväčší prepád zaznamenal zahraničný obchod s agrokomoditami pri potravinách, nápojoch a tabaku, kde sa dovoz medziročne zvýšil 145,5 milióna eur. O takmer 54 miliónov eur vzrástol napríklad aj dovoz živočíšnych výrobkov.

Potravinová sebestačnosť EÚ

Pri porovnaní potravinovej sebestačnosti porovnávali s ostatnými štátmi EÚ, tak výrazný pokles nezaznamenala ani jedna krajina v rámci Európy. Úroveň potravinovej sebestačnosti vo Švajčiarsku sa dlhodobo pohybuje na 59 až 64 %, v Nemecku dlhodobo neklesla pod 94 %," informoval.

V Poľsku sa podľa Semančíka predáva až 85 % domácich poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov, v ČR približne 72 % a v Maďarsku 71 %. Priemerný podiel v EÚ sa pohybuje okolo úrovne 95 % (viď graf 2).

Graf: Potravinová sebestačnost EÜ

Zdroj: Európska komisia

5. Záver

Potravinová sebestačnost každého štátu sa odvíja od toho, aký silný je potravinársky priemysel daného štátu. Na základe štúdia štatistik a iných prameňov, ktoré sme využívali pri tvorbe tejto práce, sme usúdili, že potravinársky priemysel v SR v posledných rokoch začína napredovať, no aj napriek tomu nepatrí medzi najsilnejšie odvetvia v Slovenskej republike. Na základe štatistik a úrovne vybraných makroekonomických ukazovateľov Slovenska sme dospeli k záveru, že Slovenská republika nie je dostatočne potravinovo sebestačná. Napriek tomu, že v posledných dvoch rokoch sa potravinová sebestačnost našej krajiny zlepšila, z dlhodobejšieho časového hľadiska, od roku 2003 do roku 2013 vieme, že potravinová sebestačnost v Slovenskej republike sa priam prepadla. Za toto obdobie sa zvýšil predaj potravín dovážaných zo zahraničia a znížil sa podiel predaja domácich potravín. Taktiež sa znížil podiel potravinárstva na zamestnanosti, keďže zamestnanosť v potravinárskom priemysle za obdobie posledných 10 rokov stále klesá, naopak podiel potravinárstva na HDP od roku 2010 začína pomaly stúpať.

Po otvorení spoločného Európskeho trhu Slovanskí poľnohospodári a potravinári nemali v konkurenčnom boji proti poľnohospodárom a potravinárom z vyspelejších krajín Európskej únie veľkú šancu na presadenie sa. Uprednostňovaním zahraničných producentov potravín pred domácimi výrobcami prichádzajú slovenskí potravinári o tržby a keďže je spotreba domácich potravín nižšia, aj objem produkcie slovenských potravín sa znížil. Domácim výrobcam potravín nepomohla spoločná legislatíva Európskej únie, ktorú sme prijali po vstupe do Európskej únie v roku 2003, keďže v dôsledku rôznych legislatívnych zmien, ktoré boli pre malých a stredných podnikateľov nevýhodné, sa znížil počet malých a stredných podnikateľov v potravinárskom priemysle na Slovensku a tým sa znížil aj celkový objem produkcie v slovenskom potravinárskom priemysle.

Zoznam bibliografických odkazov

BEUCHELT, T. a D. Virchow, 2012. Food sovereignty or the human right to adequate food: which concept serves better as international development policy for global hunger and poverty reduction?. [online] [cit. 2019-22-11]. Dostupné z: <http://www.pulib.sk:2094/media>

FAO, 2002. Declaration NGO Forum FAO Summit Rome +5. [online]. [cit. 2019-24-11]. Dostupné z: <http://viacampesina.org/en/index.php/main-issues-mainmenu-27/food-sovereignty-andtrade-mainmenu-38/398-declaration-ngo-forum-fao-summit-rome5>

GONDOVÁ, M., 2014. Potravinársky priemysel je veľmi dôležité odvetvie v ekonomike SR. [online]. [cit. 2019-20-11]. Dostupné z: <http://rno.sk/potravinarsky-priemysel-je-velmi-dolezite-odvetvie-v-ekonomike-sr/>

KUSTROVÁ, M., 2013. Základné atribúty potravinovej bezpečnosti. In: Krízový manažment. [online]. Roč. 12, č. 1. [cit. 2015-19-1]. ISSN 1336-0019.

Dostupné z: <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/admincasopis/KM%201%202013/10%20Kustrova.pdf>

MIŠŮNOVÁ, E. a J. Mišún, 2009. Priemysel Slovenska a dopady globálnej krízy. Bratislava: Espirit. ISBN 978-80-970-202-2-4.

NAPE, 2014. Mining and its impacts on water, food sovereignty and sacred natural sites and territories. . [online]. [cit. 2014-13-12]. Dostupné z: <http://www.gaiafoundation.org/sites/default/files/napegaiaminingreport.pdf>

NYÉLENI, 2013. Editorial: food sovereignty now! [online]. [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: http://www.nyeleni.org/DOWNLOADS/newsletters/Nyeleni_Newsletter_Num_13_EN.pdf

SEMANČÍK, 2017. Z desiatich potravín sú slovenské len štyri. [online]. [cit. 2019-20-11]. Dostupné z <https://ekonomika.sme.sk/c/22034826/z-desiatich-potravin-su-slovenske-len-styri-ukazal-prieskum-v-obchodoch.html>

ŠOLTY, 2019. Podiel domácich potravín zamrzol na 40 percentách. [online]. [cit. 2019-20-11]. Dostupné z <https://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/419149-podiel-domacich-potravin-v-retazcoch-zamrzol-na-40-percentach/>